

שיעור כא: עדי חתימה ומסירה כרתי לרי"ף

דף ד ע"א

תוכן:

- א. שיטת הרי"ף לדף פו לפי הר"ן
- ב. שיטת הר"ן ב'המגרש' - הצבת השאלות
- ג. הבנת ה'קצות' בדברי הר"ן
- ד. הבנת ה'נתיבות' בדברי הר"ן
- ה. הבנת הר"ן לפי הגר"ח הלוי
- ו. הסבר מהלך ודברי הר"ן
- ז. שיטת הרמב"ם
- ח. ראיות הרי"ף
- ט. ויכוח הראשונים סביב 'מסתמא בהכשר נעשה'

מקורות לשיעור:

ה'קצות' בסימן מב ס"ק א

הרי"ף (דף מז ע"ב מדפיו)

הרא"ש בסימן ז בפרק 'המגרש'

תוספות בדף י ע"ב ד"ה "חספא"

ה'קצות' בסימן צ סק"ז

ה'בית-שמואל' באה"ע סימן מב ס"ק יב

'נתיבות המשפט' בסימן מה סק"ג וסימן מו ס"ק יט וס"ק כו

'נתיבות המשפט' בסימן נב ס"ק א וב'משובב נתיבות' שם

'נתיבות המשפט' בסימן מג סק"ו

הגר"ח הלוי בהלכות עדות פ"ג ה"ד בד"ה "והנה" ובהלכות גירושין פ"ו ה"ט בד"ה

"ובפ"ג"

הרמב"ם הלכות גירושין פרק א הלכה טז

בעה"מ בדף מה מדפי הרי"ף בשם רבנו אפרים

הרמב"ן במלחמות ובספר הזכות מול רבנו אפרים

הרא"ש בסוף ס"ז בפרק 'המגרש'

א. שיטת הרי"ף לדף פו לפי הרי"ן

דברי הרי"ף

הרי"ף (דף מז ע"ב מדפיו) בניגוד לתוספות מחדש וכותב: "ומהא נמי שמעינן דלא בעינן עדי מסירה היכא דאיכא עדי חתימה" ומוסיף הרי"ף ואומר: "אלא מיהו הנ"מ בדיעבד... אבל לכתחילה בעינן עדי מסירה והן העיקר".

להלן בע"ה נדון בראיות הרי"ף, אולם כעת נדון בצד העקרוני.

בשלושה דברים יש לדון בצד העקרוני:

1. דברי הרי"ף האחרונים שרק בדיעבד מהני שטר בעדי-חתימה לר"א, אולם לכתחילה צריך עדי-מסירה, צ"ב, וכפי שהרא"ש בסימן ז בפרק 'המגרש' השיג: "לא ידענא מאי עיקר וטפל שייך במידי דאורייתא, כיון דסגי בעדי חתימה או בעדי מסירה אמאי בעינן לכתחילה בעדי מסירה ולמה הן עיקר יותר מעדי חתימה".

ומה שברמב"ן ביאר שהעדפת עדי-מסירה היא מטעם גזירה וחשש שהבעל יערער ולא נמצא קיום בחותמיו, וכדי שלא תצטרך לשמור גיטה מהעכברים, קשה לכאורה בלשון הרי"ף שכתב על ע"מ "והן העיקר", ממנה נראה שיש כאן עניין אמיתי ולא גזירה.

2. עוד צ"ב, כיצד לרי"ף ל"צ כלל עדי מסירה ואף לא לשם קיום הגירושין, אם יש עדי חתימה? איך מועילים גירושין ללא עדי קיום? האם מאותו הטעם שלר"מ ל"צ עדי מסירה לדעת החולקים על ר"ת? וכבר אמרנו שדברי הנתיבות בסימן לו לפיהם ל"צ עדים לקיום גירושין כי יש הודאת בע"ד ולא מיקרי חב לאשה כי בידו לגרשה, הם חידוש גדול.

3. כיצד ניתן לומר לר"א שדי בעדי-חתימה אם אומר "עדי מסירה כרתי" ולא אמר "אף עדי מסירה"?

שתי שיטות מרכזיות מצינו בביאור שיטת הרי"ף: זו של הרמב"ן וזו של הרי"ן, נלמד כעת את שיטת הרי"ן.

ב. שיטת הרי"ן בפרק המגרש - הצבת השאלות

דברי הרי"ן

הרי"ן (בדף מח ע"א מדפי הרי"ף) אומר בדעת הרי"ף וז"ל: "אבל מה שנראה לי בזה דר"א

ס"ל דעדי מסירה בלחוד כרתי ועדי חתימה לא כרתי, והיינו דאמרינן בכל דוכתא דר"א ס"ל דעדי מסירה כרתי ולא אמרינן אף עדי מסירה, ומיהו מאי דמודה ר"א דעדי חתימה מהני היינו משום דס"ל שהמסירה כורתת כל שיש בשעתה עדים, בין שהם מעידים על המסירה עצמה או על גוף הדבר, ומעתה מה שמודה ר"א דגט החתום בעדים כורת אע"פ שלא נתן בעדי מסירה כמו שמוכחות כל אותן ראיות שכתבתי למעלה, לאו משום דס"ל דעדי חתימה כרתי אלא שהמסירה כורתת מכיון שיש עדים על עיקר הדבר דהוה להו עדי חתימה כעדי מסירה, שהרי הגט יוצא מתחת ידה בעדים הללו ובידוע שהבעל מסרו לה ונמצאו כאילו הן עצמן מעידים על המסירה".

עוד קודם שנרד לעומק דברי הר"ן, כבר רואים בכלליות שבאמת רק עדי-מסירה עושים את הכריתות (שלא כרמב"ן ברי"ף כפי שנראה לקמן בע"ה) אלא שע"י עדי-חתימה אנו מגיעים למין מצב, שנצטרך להגדירו, שקרוב למצב של עדי מסירה.

הסברת הקשיים שברי"ף לפיו

לפי"ז נוכל להבין את שלוש הנקודות שהעלינו ברי"ף:

באמת לדעת ר"א רק ע"מ כרתי כדבריו ולא עדי-חתימה, אלא שע"י עדי-חתימה אנו מקבלים מעין עדי-מסירה.

כמו"כ, כוונת הרי"ף באומרו שע"מ הם העיקר עניינה - שבאמת הדרך היחידה היא רק עדי-מסירה אלא שהסיבה שעדי-חתימה מהני היא בגלל שמצב זה קרוב למצב של עדי-מסירה אולם אינו ממש זהה לו.

כמו"כ, בדברי הר"ן אף יתבאר כיצד לרי"ף ל"צ כלל עדי-מסירה אם יש עדי-חתימה, אף לא לשם קיום הגירושין, שהרי ע"י עדי-חתימה קיבלנו מעין ע"מ וכמו שאותם מעין ע"מ מועילים לעניין השטר כך יועילו גם בתור עדי קיום.

קשיים בהסבר הר"ן

והנה בדברי הר"ן יל"ע במספר שאלות ודיוקים בדבריו:

1. תוספות שחולקים על הרי"ף וסוברים שלא ניתן לגרש בגט עם עדי-חתימה אלא רק עם עדי-מסירה, לכאורה יחלקו על סברת הר"ן, דאל"כ מדוע עדי-חתימה לא יוכלו להיות כעדי-מסירה, אולם קשה דמצינו בתוספות בדף י ע"ב ד"ה "חספא" שכתבו "ואפילו אם

נאמר ששטר מתנה שחתמו בו ישראל כשר לקנות בו בלא עדי מסירה היינו משום שידוע ע"י עדי חתימה שהן כשרים מן התורה שבא השטר מיד הנותן ליד המקבל...", וזו לכאורה ממש סברת הר"ן, וא"כ יל"ע מדוע פליגי על הר"ן? כמו"כ קשה מיניה וביה בשיטתם שם, מדוע בגט עם עדי-חתימה לא יכשירו מטעם סברא זו ורק בשטר ממון כתבו שיועיל? והנה לעיל ראינו בביאור דבריהם אצלנו עפ"י הברכ"ש, שבאמת ביאר דבריהם לגבי שטר ממון עפ"י סברת הר"ן, וא"כ לפיו תוספות באמת מסכימים לסברא זו, אלא שלמד בהם כקצות שיש צורך בעדי-מסירה גם לשם קיום ושסברא זו אינה כעדות ממש ורק מועילה לגבי אשוויי שטרא ולא לגבי קיום הגירושין, ולשם כך צריך לדעתם עדים דווקא או הודאת בע"ד בממונות, ולפיו יתבארו דברי תוספות שם שצריך להוסיף הודאת בע"ד ואף שלא כתבו זאת מפורש באותה הסברא, אך עיקר דבריו צ"ב מהיכ"ת לחלק בין דרגת העדות לעניין השטר ולעניין הקיום.

2. הר"ן מדבר על שני מיני עדויות במסירה: "בין שהם מעידים על המסירה עצמה או על גוף הדבר", הסוג הראשון מובן, מהו בדיוק הסוג השני?

3. הר"ן אומר שכאשר יש עדי-חתימה "המסירה כורתת מכיון שיש עדים על עיקר הדבר", היינו הר"ן מצא בציור שיש עדי-חתימה תחליף רק לעדות על המסירה מהסוג השני שמנה לעיל שהיא עדות "על גוף הדבר" ("גוף הדבר" ו"עיקר הדבר" נראה אותו הדבר) ולא מהסוג הראשון שהיא עדות "על המסירה עצמה", מדוע?

4. הר"ן אינו מוצא בעדי-חתימה מצב של עדי-מסירה ממש, אלא יש בר"ן לשונות של הסתייגות כמו: "עדי חתימה כעדי מסירה", או "ונמצאו כאילו הן עצמן מעידים על המסירה", מה פשר הפער ביניהם?

5. כשהר"ן בא לנמק מדוע עדי החתימה כעדי המסירה הוא כותב: "שהרי הגט יוצא מתחת ידה בעדים הללו ובידוע שהבעל מסרו לה", בונה הר"ן על ידיעה שנוצרת אצלנו רק לאחר שהגט יוצא מתחת ידה, אולם לעיל כשהר"ן כתב שהמסירה דורשת עדים הוא

כתב "שהמסירה כורתת כל שיש בשעתה עדים", היינו בשעת המסירה צריכים להיות עדים וא"כ קשה כיצד ידיעה שבאה, כאמור, רק לאחר המסירה יכולה להוות תחליף לידיעת עדים הדרושה דווקא בזמן המסירה עצמה?

לכל אותם נקודות שהבחנו בדבריו יש לתת את הדעת בשעה שאנו מנסים להבין את סברתו, וכעת ניגש להבין את סברתו ונבחן את הדברים.

ג. הבנת ה'קצות' בדברי הר"ן

הבנת הקצות

הקצות בסימן מב ס"ק א כותב בהבנת דברי הר"ן: "אתינן עלה מתורת עדי מסירה דאנן סהדי שמסר לו הבעל דין". וא"כ, למד הקצות בר"ן שיש אנן סהדי על המסירה וזה מועיל כעדי-מסירה, שהרי הצורך בעדי-מסירה הוא כדי שנדע שהשטר נמסר וא"כ כשיש עדי-חתימה אנו כבר יודעים שהבעל ציוה לחתום ולאחר מכן כשאנו רואים את הגט בידה אנו מבינים ממילא שמסר לה, וא"כ יש לנו ידיעה על המסירה. במקום זה לא ביאר הקצות אם האנן-סהדי נחשב ממש כעדים, או שדי בהוכחה ללא עדות.

על הבנתו זאת חזר גם ב'אבני מילואים' סימן לא ס"ק ד וכתב: "וכבר כתבנו בזה בקצה"ח סימן מב ס"ק א מדברי הר"ן הנזכר דמהני בקידושין וגיטין עדות בידיעה בלא ראייה דהא הגט נתן לה בלא עדים אלא מחמת אנן סהדי דהבעל נתן לה הגט ה"ל עדות בידיעה".

הרחבת העניין לכל עדות קיום

מהר"ן הזה מוכיח הקצות בסימן צ סק"ז שלעדות קיום בדבר שבערווה ל"צ עדי ראייה ומועילה עדות עפ"י אנן סהדי. הקצות מביא את ה'בית-שמואל' באה"ע סימן מב ס"ק יב שעוסק במקרה שעדי קידושין ראו טבעת ביד האיש ואח"כ רואים אותה אצל האשה בלא שראו את עצם מסירת הטבעת אולם ברור להם שהוא מסר לה, ודן הב"ש אם לדמות עדי קידושין לעדי ממונות שיכולים להעיד על סמך ידיעה ללא ראייה או לעדי נפשות שאינם יכולים, ומכריע הב"ש שדומה לעדות ממון.

ומביא הקצות שהתומים השיג על הב"ש, דבשלמא דיני ממונות שלא איברו סהדי אלא לשקרי די לנו בידיעה שכזו, אולם בקידושין גזירת המלך שהמקדש בלא עדים אין

הקידושין חלים וא"כ מה בכך שיש ידיעה שנתן לה את הטבעת, הרי התורה הצריכה עדים.

הקצות מביא את הר"ן הנ"ל וכפי שהבין אותו מוצא בו סיוע לב"ש וכותב "ואם כן הכא נמי כיון שידוע לעדים הללו דבדואי מסרה להם עפ"י ידיעה הוה ליה עדים ממש", כאן כבר רואה הקצות באנן סהדי עדים ממש ולא רק הוכחה.

והנה כבר השיג בחידושי רע"א בריש כתובות על הב"ש, שאף שאנו יודעים שמסר את הטבעת ואף אם נאמר שידיעה הינה כעדים אולם "בראו הטבעת אח"כ בידה **דבשעת הנתינה** גם ידיעה לא היתה להם ומנ"ל דידיעה למפרע מקרי מקדש בעדים", אותה שאלה תהיה גם על הר"ן, כיצד קיבלנו עדי קיום על הגירושין **בשעת הגירושין** על סמך האומדנא שמגיעה **לאחר** הגירושין?

צ"ל בזה, דהנה כתב האבנ"מ שהבאנו לעיל: "... דהא דבעינן עדים על גיטין וקידושין אינו אלא בכדי שיתודע לעלמא ולא יוכל אחד מהם להכחיש... ואם נמסר לה הגט בינו לבינה בעדי חתימה ונשרף הגט או נאבד קודם שמראה האשה הגט לפני בי"ד ושניהם מודים בגט ה"ל כאילו מגרשה בשני עדים והלכו למד"ה דכל שהגט היה בידה בעדי חתימה ויכולה להראות הגט לעדים הו"ל כעדים... הו"ל עדות בידיעה אע"ג דלא ראו בשעת מעשה", ובקצות סימן רמא סק"א כתב בתו"ד: "...דעיקרא דמלתא דצריך עדים בגוף הקידושין הוא בכדי שידוע לעלמא וכמ"ש הר"ן פרק המגרש בהא דמהני עדי-חתימה בלא עדי מסירה לדין דקיי"ל כר"א דאמר ע"מ כרתי". א"כ, לדעתו עניין עדי קיום הוא שהדבר **ייעשה באופן שניתן יהיה לדעת על עשייתו**, והרי הוא נתן לה את הגט באופן **שניתן לדעת שנתן לה**, אף שלא ראינו את הנתינה.

א"כ, לפי הבנת הקצות בר"ן י"ל שאנחנו עדי המסירה, אנו **יודעים** שהייתה מסירה, אמנם לא מכוח ראיית המסירה אלא מכוח סברא ואומדנא, ואף שבשעת הנתינה לא ידענו, אולם הייתה **אפשרות** להוכיחה אם הייתה באה לפנינו באותו הרגע עם הגט, ודי בזה כי הנתינה הייתה באופן שיכולה להתברר.

קשיים בהבנת הקצות בר"ן

הבנת הקצות בר"ן נתקלת בקשיים מכמה בחינות:

1. מסברא

יש להבין דאף אם יש אנן סהדי שהגט הגיע מיד הבעל ליד האשה, אולם מניין לנו שמסר אותו כהלכה, אולי הוציאנו מתחת ידו, או שמא הניחו על גבי הקרקע ואמר לה ליטלו וכדו' מהאופנים בהם הגירושין פסולים?

2. מלשון הר"ן

עוד קשה שהר"ן לא מזכיר בכלל שיש "אנן סהדי" אלא שהעדי חתימה הם כעדי מסירה (אמנם קודם החלק הזה בר"ן, כשהתייחס לדברי הרמב"ן הזכיר "אנן סהדי" אך לא בחלק הזה בו ביאר את שיטתו).

עו"ק, דהר"ן כתב שעדי חתימה הם כעדי המסירה ובהמשך שוב כתב כאילו הן עצמם מעידים על המסירה, ואילו לפי הקצות עדי החתימה הינם רק ההיכ"ת שיהיה כאן אנן סהדי, והאנ"ס הוא זה שפועל לעשות את השטר, וזה שלא כדברי הר"ן.

3. מההלכה שקבע הר"ן

הר"ן אומר שלפי הסברו מובן מדוע בשטר עם עדי-חתימה, צריכים עדי-חתימה להיות לשמה מה"ת ואם אינם לשמה הרי זה מזויף מתוכו, ואילו לפי הבנת הקצות שעדי-חתימה הם רק היכ"ת ליצור אנ"ס על המסירה, מדוע עליהם לחתום לשמה?

ד. הבנת ה'נתיבות' בדברי הר"ן

הבנת הנתיבות בר"ן וחיידושיו להלכה מכוחה

'נתיבות המשפט' בסימן מה סק"ג כתב להבין את דברי הש"ך שסבר שאם חתמו עדים פסולים לאחר שחתמו עדים כשרים על השטר מצטרפים הפסולים לפוסלו, שלא כריב"ש, ותמה הנתיבות (ואף הקצות שם) "ולכאורה תמוה דהא סברא גדולה (דברי הריב"ש) דהא לא נצטרפו הכשרים עם הפסולים כלל ומה בכך שהפסולים נתכוונו לעדות כיון

שהכשרים לא נצטרפו עמהם וכבר נתכשר השטר שכבר הוי כנחקרה עדותן בבי"ד משעת חתימת הכשרים ואין כוח שוב לפסולים שיפסלו השטר אחר שכבר נתכשר?"

וביאר הנתיבות: "לכן נראה דשטר שאני כיון דקיי"ל עדי מסירה כרתי וכתב הר"ן פרק המגרש וכו' הרי מבואר מדברי הר"ן דעדי חתימה בשעת חתימה לא מעידין כלל דהא כותבין הגט לאיש ושט"ח ללווה ועדיין ליכא מסירה ובשעת מסירה הוי אז כמגידין על המסירה, והא דאמרינן עדים החתומים על השטר כאילו נחקרה עדותן בבי"ד ע"כ לא הוי כנחקרה עד שעת מסירה ובשעת מסירה הוי אז כמגידין על המסירה, דאז נגמר הדבר דקודם מסירה עדיין לא נגמר הדבר ואין העדים מגידין מאומה שאין להם מה להגיד כלל וא"כ בשעת מסירה הוי אז כשעת ראייה והגדה והבעל דבר מצרפן בשעת מסירה כשמוסר לה בעדים החתומים הללו כשיש ביניהם קרוב או פסול ולהכי נתבטל העדות".

על הבנתו זו בדברי הר"ן שעדי החתימה הם ממש עדי המסירה, חזר הנתיבות בסימן מו ס"ק יט ואף בסימן נב ס"ק א ומכוח זה חידש שם שאם העדים נפסלו לאחר שחתמו קודם המסירה, לא מועילה עדותם שהרי לא נגמרה עד שעת המסירה, ושם השיג עליו הקצות ב'משובב נתיבות' לשיטתו שלו בהבנת דברי הר"ן שלא עדי החתימה עצמם עדי המסירה אלא אנו וממילא אף אם נפסלו לאחר חתימתם אין בכך כלום.

א"כ, למד ה'נתיבות' בר"ן שעדי חתימה מעידים על מעשה הגירושין עצמו וזה לשיטתו כפי שכתב בסימן מו ס"ק כו וז"ל: "...ונראה דשאני שטר, לא מבעיא למאן דס"ל כותבין שטר ללווה בלא מלוה דבעינן או שטר הקנאה או שיראו המסירה א"כ חתימתן שבשטר הוי כמעידים על המעשה שפלוני חייב לפלוני דהיינו שמעידין בחתימתן שראו הקנין או המסירה".

קשיים בהבנת הנתיבות

1. מסברא

לפיו עדי החתימה מעידים ממש בשעת המסירה על המסירה, וזה דבר שלכאורה אי אפשר להבינו ואף אם באמת נצריך לראות עדות בשטר על עצם הגירושין, אולם לא הם המעידים על המסירה ישירות אלא השטר, כפי שנראה לקמן בדעת הגר"ח, ולפי"ז לא משנה שנפסלו לאחר חתימתם.

2. סתירה בנתיבות

באמת הוא עצמו בסימן מג סק"ו כתב "דהא בכל שטר העדים אין מעידין על ההלוואה רק כיון שמעידין שנכתב בציווי הלווה אנן עדי מסירה אנן כמ"ש הפוסקים מטעם דהאיך בא ליד המלוה וע"כ מסרו לו, מעידים על דעת המתחייב", א"כ שם כתב שהעדים לא מעידים על עצם ההלוואה או הגירושין, אלא יש רק אנ"ס לנו שהייתה מסירה וזה כהבנת הקצות לעיל.

3. מלשון הר"ן

צ"ע על הסבר הנתיבות גם מלשון הר"ן שכתב "עדי חתימה כעדי מסירה", משמע שאינם ממש עדי מסירה ואילו לפי הנתיבות הם הם עדי המסירה.

עו"ק, ראינו בתחילת עיסוקנו בר"ן שהר"ן מדבר על שני סוגי עדות מסירה: כאלו המעידים על המסירה וכאלו המעידים על "גוף הדבר" ואח"כ כשביאר כיצד מהני עדי-חתימה כתב כיון שיש עדים על "עיקר הדבר" שזה הסוג השני שמנה לעיל, משמע שאין לנו ע"י עדי-חתימה עדות מהסוג הראשון ומזה שכתב שאין לנו ע"י עדי-חתימה עדות על הסוג הראשון מדויק שאין לנו עדות על המסירה ודלא כנתיחה"מ.

4. ההלכה שבר"ן

עדיין יש לעיין גם לפי הנתיבות למה לר"ן יש דין לשמה על החתימה, הרי לפי הסברו יש לנו עדים על המסירה ע"י עדי-חתימה אבל העדי-חתימה עצמם לא עושים את ה'כרתי' ע"י חתימתם, אלא ע"י חתימתם הם רק מעידים על המסירה והמסירה כורתת ולמה צריך לשמה בחתימה?

ה. הבנת הר"ן לפי הגר"ח הלוי

הבנת הגר"ח בגדר עדי השטר וביאור הר"ן לפי"ז

גם הגר"ח הלוי נדרש לשאלה בה עסק הנתיבות על מה בדיוק מעידים עדי השטר, הוא אינו לומד כדברי הנתיבות בסימן מג סק"ו שעדי השטר מעידים רק על דעת המתחייב ואילו את ההלוואה עצמה יודעים אנו רק מכוח אנ"ס, וכותב בספרו בהלכות עדות פ"ג

ה"ד בד"ה "והנה" כך: "הרי כל עדי-חתימה אינם יודעים כלל מגוף הגו"ק וליכא רק הגדתן שמעידין על הגט או על השטר ובע"כ צ"ל דזהו גזה"כ דהגדתן שבשטר משויא ליה שטרא וחשיבא גם עדות ראיה על גוף המעשה" ושם בהלכות גירושין פ"ו ה"ט בד"ה "ובפ"ג" כתב: "דהתם השטר גופיה מעיד ע"ז שבא ליד האשה דעיקרו של שטר הוא שהבעל נותנו לה ומגרשה וע"כ שפיר מיקרי ראית השטר דמהני מה"ת".

היינו, אף שכותבים שטר ללווה אע"פ שאין מלווה עימו, וא"כ העדים אינם רואים את מעשה ההלוואה עצמו ואיך יכולים להעיד עליו, מ"מ זה עצמו גזה"כ דשטרות שהשטר מעיד על מה שכתוב בתוך השטר. ראינו ששני המקומות בגר"ח שונים בהדגשם: בגר"ח בהלכות עדות משמע שהעדים שבשטר מעידים ע"י השטר, אך בהלכות גירושין מדויק שהשטר מעיד ובפשטות צ"ל בכוונתו שהשטר מעיד ע"י העדים שבשטר, (עיין בשיעור הבא שדקדקנו בהבדל ביניהם בשטר בכת"י) והתחדש מגזה"כ שיש בשטר גם עדות על מסירת הגט. לאחר שנמסר הגט לידה כאילו מתחדשת בגט עוד הגדת עדות גם על זה עצמו, שדין שטרות אומר שהתורה רואה את העדות בשטר כאילו מעידים על עצם מעשה הגירושין.

אין זה כדברי הנתיבות שעדי החתימה עצמם מעידים על המסירה אלא עדי החתימה מעידים על השטר והשטר מעיד על כל הכתוב בו כולל הגירושין עצמם, ממילא לפי הגר"ח לא יהיה חיסרון אם אחד מהעדים נפסל בין החתימה למסירה.

ניתן לפרש את דברי הר"ן עפ"י הגר"ח הנ"ל וכך רווח בין הלומדים לבאר את הר"ן, ובאמת לשון הר"ן שעדי חתימה "כעדי מסירה" ו"כאילו" יותר מובנת לפי הגר"ח שבאמת אין עדותם על המסירה עצמה כנתיבות, עדי-חתימה רק עושים את השטר בחתימתם, הם מעידים על עשיית השטר ובזה עצמו נעשה השטר והשטר הוא הע"מ דכך הלכתא דשטרות דכאשר יוצא השטר מתח"י המקבל נחשב שהשטר מעיד על מסירתו וא"כ השטר הוא ע"מ.

וא"ת מדוע הוסיף הר"ן "שהרי הגט יוצא מתחת ידה בעדים הללו", הרי לפי הגר"ח איננו נסמכים כאן על אומדנא כהבנת הקצות? בא הר"ן לומר שבשעה זו מתקבלת עדות השטר.

קשיים בהבנת הר"ן לפי הגר"ח

1. ראשית, גם את דברי הגר"ח בעניין 'הלכתא דשטרות' קשה להבין מסברא, כפי שכבר ציינו בעבר.

2. הר"ן כתב **שעדי החתימה** נחשבים כע"מ, ואילו לגר"ח **השטר עצמו** הוא ע"מ ואילו עדי החתימה רק גורמים לעשיית השטר.

3. הרי הר"ן בא לבאר את ר"א הסובר ע"מ כרתי ורק ע"מ משווים את השטר לשטר, וקשה איך השטר יכול להעיד על המסירה כל עוד איננו שטר, הרי "הלכתא דשטרות" שייכת דווקא **בשטר** וכאן עדיין אינו שטר, בשלמא לעניין קיום הגירושין שזה לאחר שהשטר כבר חשוב שטר אז אם מבינים את הגר"ח ניתן להבין שיכול השטר להעיד על המסירה ובכך להיות עדי קיום, אולם צ"ב איך הר"ן למד שמהני הלכתא דשטרות אף לעניין אשוויי שטרא?

יתכן לומר שהר"ן יסבור שכיון שעדי-חתימה עשו אותו כבר **לשטר ראייה** אף לר"א, הרי שהשטר ראייה מעיד על כך שהייתה מסירה ובכך נעשה לשטר קניין, לקמן נפקפק בסברא זו.

4. ראינו בתחילת עיסוקנו בר"ן שהר"ן מדבר על שני סוגי עדות מסירה: כאלו המעידים על המסירה וכאלו המעידים על "גוף הדבר" ואח"כ כשביאר כיצד מהני עדי-חתימה כתב כיון שיש עדים על "עיקר הדבר" שזה הסוג השני שמנה לעיל, משמע שאין לנו ע"י עדי-חתימה עדות מהסוג הראשון, ומזה שכתב שאין לנו ע"י עדי-חתימה עדות על הסוג הראשון מדויק שאין לנו עדות על המסירה ויל"ע דלפי הגר"ח שהשטר מעיד על המסירה, למה אין זו עדות על המסירה עצמה?

5. לפי הגר"ח שהשטר מעיד על מסירתו, האם מעיד כבר בשעת המסירה עצמה או רק לאחר שהשטר ביד המקבל? לשיטת הר"ף ביבמות דף לא ע"ב דין שטר נגמר רק לאחר שהגיע ליד הבע"ד וקודם לכן זה "מפי כתבם" ואז ודאי שקודם לכן אינו מעיד כלום. והנה אף אם נאמר דלא כר"ף ודין שטר חל כבר בשעת החתימה, מ"מ מדויק בר"ן כאן שאת

עדות השטר נקבל רק כשימצא ביד הבע"ד לכן הר"ן הוסיף "שהרי הגט יוצא מתחת ידה בעדים הללו" (דבר שלכאורה לא מובן למה הוסיף, שהרי לפי הגר"ח איננו נסמכים כאן על אומדנא כקצות, אלא בא לומר שבשעה זו מתקבלת עדות השטר) מבואר א"כ שרק בזמן שהגט יוצא מתח"י יש לנו את העדות של השטר שהוא נמסר.

והנה כתב הר"ן שהמסירה כורתת כל שיש בשעתה עדים, היינו שהעדים צריכים להיות בשעת המסירה וא"כ צ"ע הרי כאמור עדות השטר מתחילה רק לאחר שהגיע ליד הבע"ד ואין עדים בשעת המסירה וכיצד השטר יהיה כע"מ?

ו. הסבר מהלך ודברי הר"ן

ראינו שהר"ן כתב שמודה ר"א דעדי חתימה מהני היינו משום דס"ל שהמסירה כורתת כל שיש בשעתה עדים "בין שהם מעידים על המסירה עצמה או על גוף הדבר".

הר"ן מדבר על שני עדי מסירה: כאלו המעידים על המסירה וכאלו המעידים על "גוף הדבר" ואח"כ כשביאר כיצד מהני עדי-חתימה כתב כיון שיש עדים על "עיקר הדבר" שזה הסוג השני שמנה לעיל, משמע שאין לנו ע"י עדי-חתימה עדות מהסוג הראשון, וצ"ב מהו הסוג השני ולמה הראשון לא קיים.

ביארנו שאף שלגר"ח השטר מעיד על המסירה עצמה אולם עדות השטר קיימת רק לאחר שהגט בידה ואילו העדות הנדרשת על המסירה כדי שתכרות צריכה להיות בשעת המסירה עצמה.

זו בדיוק הסיבה בגללה מבין הר"ן שלא נוכל לקבל ע"י עדי החתימה עדות על המסירה עצמה שכן עדות זו שתגיע בדמות עדות השטר תגיע רק לאחר המסירה כמ"ש.

לכן בא הר"ן וחדש סוג חדש של עדות על המסירה, כזו שאינה עדות על המסירה עצמה אלא על "עיקר הדבר", וכוונתו לחדש שעשיית השטר ע"י עדותם היא יצירת עדות על המסירה, השטר, ובזה היא עצמה נחשבת לעדות על המסירה, אותה חתימת עדים שהיא בעצם עדות על עשיית השטר שהוא, השטר, נקרא ע"י הר"ן "גוף הדבר", עדים אלו, עדי החתימה באמת קיימים בשעת המסירה עצמה וממילא זו עדות שבזמן המסירה עצמה.

לכן לא כתב הר"ן שהשטר הוא עדי המסירה כדברי הגר"ח, אלא עדי החתימה, דלא די בכך שיסוד עדות המסירה הוא השטר אלא צריך עדות בשעת המסירה ולכן ביאר הר"ן

שעדי-חתימה נחשבים כעדי מסירה ורק "כאילו" כי אינם מעידים מפורש על המסירה אלא עדותם נחשבת לעדות מסירה.

הבנת תוספות שחלקו

לפי"ז נבין שאף שתוספות מסכימים לסברת הר"ן מצד עדות השטר כדברי הגר"ח, אולם לא יכלו להסכים לו שע"י סברא זו ייעשה השטר לשטר לר"א שהרי עדות השטר מגיעה לאחר המסירה, ואת חידוש הר"ן בדבר סוג חדש של עדות על המסירה עדות על "גוף הדבר" לא סברו.

אעפ"כ יסכימו שלעניין קיום הגירושין תועיל סברת הר"ן שכן את עדות הקיום איננו צריכים לקבל בשעת הגירושין עצמם אלא אף לאחריהם, כמו שראינו לעיל בשיטת הקצות.

כמו"כ הסכימו לסברת הר"ן לגבי שטר קניין, שכן סברו שבניגוד לגט אשה שפועל את פעולת הגירושין בשעת מסירתו ולכן מסירתו זוקקת עדים בשעתה, דבר שכאמור לא קיים ע"י עדי-חתימה, שונה הוא שטר קניין שפועל את פעולת הקניין לא בשעת מסירתו לקונה אלא בהימצאותו ביד הקונה מכוח המוכר, שזה לאחר המכירה וכשיטת הנתיבות בסימן קצו (שלא כאבנ"מ בסימן מ"ס"ק ד שסובר שיש בקניין שטר לאחר ל בעיה של כלתה קניינו) ממילא לקניין ממון יוכלו לשמש העדי-חתימה בכך שעושים את השטר לשטר והשטר עצמו מעיד על מסירתו בשעה שהוא ביד הקונה.

ז. שיטת הרמב"ם

איך הרמב"ם בפרק א הלכה טז פסק שמועילים עדי חתימה בגט אף שפסק כר"א? בתחילת הלכות גירושין כתב הרמב"ם שאחד ממעכבי הגט מה"ת הוא שיתננו לה בפני עדים ובהלכה יג מבאר למה נתינת הגט צריכה עדים ואומר להדיא שזה מדין עדי קיום כמו שראינו ברש"י, והנה בפרק א הלכה טז פסק "חתמו בו שנים ועבר ונתנו לה בינו לבניה או שנמצאו עדי מסירה פסולים הרי זה כשר הואיל ועדים שבו כשרים והרי הגט יוצא מתחת ידה" ויל"ע כיצד מכשיר ללא ע"מ?

תוספת זו שכתב "והרי הגט יוצא מתח"י" צ"ב מה עניינה, הרי זה שהגט יוצא מתח"י רלוונטי רק לעניין ראייה והרי הרמב"ם לא דיבר על ראייה אלא שהגט כורת?

ע"כ רואים ברמב"ם שלא סתם עדי-חתימה מהני מצ"ע, אלא למד כר"ן שמועילים כאילו הם ע"מ, שהרי חייבים ע"מ והר"ן כשביאר כתב שהגט יוצא מתח"י, אותן מילים בדיוק כמו הרמב"ם.

דבר זה מאד מובן לשיטת הרמב"ם שעדי מסירה כרתי זה בתור עדי קיום כמו שראינו ברש"י ואת זה ר"א לא יכול להשיג ע"י עדי חתימה.

ח. ראיות הרי"ף

הרי"ף הביא לשיטתו בר"א שדי בעדי-חתימה, שתי ראיות:

1. רב אמר שאם נישאת בעד אחד וכתב ידי סופר הוולד ממזר והרי רב הוא שאמר שהלכה כר"א בגיטין, ואם לר"א צריך לעולם ע"מ אף כשיש עדי-חתימה, א"כ ע"כ רב מדבר בציוור שיש ע"מ, ואם ע"מ מהני אף כשאין עדי-חתימה כלל, וודאי שיועילו גם כשיש ע"א, אלא ע"כ רב מדבר כשאין ע"מ ופסל דווקא כי חתום ע"א, אולם אם חתומים שניים כשר.

2. ר"א אמר "אין העדים חותמים על הגט אלא מפני תיקון העולם" ואם גט אינו יכול לגרש ללא ע"מ איך יועיל לראיה שתוציא האשה גט עם עדי-חתימה, מניין לנו שניתן לה בפני ע"מ? אע"כ די לגירושין שיש עדי-חתימה אף כשאין ע"מ. יל"ע מה יענו תוספות והעומדים בשיטתם על ראיות הרי"ף וסביב מה נסוב הויכוח, נתחיל בראיה השנייה ולאחריה נחזור לראשונה.

ט. ויכוח הראשונים סביב 'מסתמא בהכשר נעשה'

בבעה"מ בדף מה מדפי הרי"ף מביא את רבנו אפרים שחולק ודוחה את ראית הרי"ף השנייה ואומר: "והא דאמר ר"א אין העדים חותמין על הגט אלא מפני תיקון העולם, לאו למימרא דלא מצריך עדי מסירה, אלא אצרוכי מצריך עדי מסירה בכל גט שבעולם, אלא מיהו היכא דהוציאה גט ונתקיים בחותמיו, סבר ר"א כיון דמעיקרא צריך ע"מ מימר אמרי דמידע ידעי הא מילתא ובעדי מסירה מטא לידה ולא אמרינן דילמא בלא ע"מ מטא לידה".

היינו, מה שעדי-חתימה מהני לראיה הרי זה בגלל שמסתמא בהכשר נעשה, ומסתמא נמסר בפני עדי-מסירה וכ"כ גם הרא"ש בפרק 'גט פשוט' ס"ז, גם לשון תוספות הייתה "מסתמא בהכשר נעשה".

תוספות ורמב"ן לשיטתם אם הלכה כר"א בשאר שטרות

תירוץ טיעון אחד ברמב"ן

הרמב"ן ב'מלחמות' שם השיג על רבנו אפרים: "אינו נכון, שאין כל עם הארץ יודע כן ואין לסמוך על חתימת העדים שהרי כן כותבים גט לאיש ואע"פ שאין אשתו עימו וכל דמגרש לאו בבי דינא מגרש", סובר הרמב"ן שאין כזו אומדנא שמסתמא נמסר הגט בעדי-מסירה שכן ביחס למי היא אותה האומדנא, לא ביחס לעדים שהרי לא היו בשעת המסירה ולא ביחס לבעל שהרי לא נותן את הגט בבי"ד אלא הוא עצמו ויתכן שהוא ע"ה. והנה ב'ספר הזכות' שם חזר הרמב"ן על טיעונים אלו כנגד רבנו אפרים, הוסיף מעט וכתב: "...ואם על הבעל הוא סומך אטו כל המגרש בבי דינא מגרש וכי כל עמי הארץ יודעין שהלכה כר"א בגיטין ומוסר בעדי מסירה שלא כדרך שאר שטרות שהם נמסרין בינן לבין עצמן..."

היינו, הראשונים חלקו אם הלכה כר"א גם בשאר שטרות ובטעמים לחלק, ודעת הרמב"ן שאין הלכה כמותו בשאר שטרות, הרמב"ן מעריך שהתנהגות הבעל בגט אשה היא כדרך שעושה בשאר שטרות, שם לרמב"ן הלכה כר"מ שעדי-חתימה כרתי ולא מוסר בפני ע"מ. והנה דווקא טיעון זה לא קשה על תוספות, שכן הם סברו בדף ד ע"א ד"ה "דקיי"ל" שהלכה כר"א בכל שטרות, ויותר מכך, זה אף מחזק את טענת תוספות שהרי באמת, כמו שכותב הרמב"ן, הבעל מסתמא עושה כפי שעושה בשאר שטרות ושם ג"כ צריך עדי-מסירה לשיטת תוספות.

לפי"ז יתבאר הקשר שבין החלק הראשון בתוספות "דקיי"ל" שבו מוכיחים שהלכה כר"א בכל השטרות ולא רק בגיטין, לבין החלק השני שבו לומדים, שלא כר"ף, שיש צורך לר"א דווקא בעדי מסירה, ותוספות חיברו את החלק השני לחלק הראשון ב"לפיכך" ולכאורה צ"ב מהו ה"לפיכך" ומה הקשר בין החלקים?

להנ"ל מובן הדבר, דמה שתוספות סברו בחלק השני שמועילים לר"א רק ע"מ, שלא כר"ף, ולא התקשו כיצד גט בעדי חתימה מועיל לר"א כראיה בגלל "מסתמא בהכשר נעשה", מובן רק בגלל שסברו בחלק הראשון שהלכה כר"א אף בשאר שטרות וא"כ הבעל נוהג בגט כדרך שנוהג בשאר שטרות למסור בפני ע"מ וכנ"ל.

תירוץ טיעון שני ברמב"ן

מחלוקת זו שבין תוספות לרמב"ן אם הלכה כר"א גם בשאר שטרות, תיישב עוד קושי שהרמב"ן ב'מלחמות' מקשה על שיטת תוספות. הרמב"ן מקשה שכיוון שעדי-חתימה מועילים בשאר שטרות, שהרי הרמב"ן למד, כאמור, שמדאמרינן "הלכה כר"א בגיטין" משמע שלא בשאר שטרות, א"כ רואים שעדי-חתימה בכוחם לכרות ולמה לא יכרתו גם בשטר גירושין? הרי כל החילוק בין גט לשאר שטרות הוא בכך שיש גזה"כ לגבי שאר שטרות שע"מ לא מהני כי כתוב "למען יעמדו ימים רבים", אולם מדוע לומר שעדי-חתימה יועילו בשאר שטרות יותר מאשר בגט?

לכאורה שאלת הרמב"ן לא מובנת, שכן מניין לרמב"ן שבשאר שטרות לא צריך ע"מ בשביל הכרתי ושהגמרא רק מחדשת שלא די בע"מ אלא צריך גם עדי-חתימה בגלל "למען יעמדו ימים רבים"? צ"ל שהבין הרמב"ן בגמרא בפשטות של"צ ע"מ בכלל, או שסבר שהדין של "למען יעמדו ימים רבים" אומר שהשטר צריך שיעמוד ימים רבים, אבל אם עדיין צריך לצרף דבר חיצוני לשטר כדי שיוכל לפעול, שדבר זה אינו עומד לימים רבים, אין השטר מוגדר כעומד לימים רבים.

והנה גם כאן נוכל לבאר את תוספות ולמצוא סיבה נוספת לקשר שעשו תוספות בין שני חלקי דבריהם. באמת תוספות מסכימים לשאלת הרמב"ן, אולם מכיוון שהקדימו שהלכה כר"א אף בשאר שטרות לכן יכלו תוספות לומר "לפיכך" לא מהני עדי-חתימה, ז"א המ"ד שאין הלכה כר"א בשאר שטרות ומהני עדי-חתימה בשאר שטרות חייב לומר שמהני עדי-חתימה גם בגט אשה, משא"כ למ"ד שמהני ע"מ בשאר שטרות, וכך פסקו תוספות, ניתן לומר של"מ עדי-חתימה כלל.

מתי אומרים "מסתמא בהכשר נעשה"

רבנו אפרים הקשה על הפשט שלו שיש מסתמא שנמסר בפני ע"מ, דא"כ אף בשטר שאין בו עדי-חתימה למה לא נאמר שם שיש מסתמא שנעשה בהכשר? ותירץ שכיוון שאינו יכול לקיים את השטר לא אומרים מסתמא בהכשר נעשה דאולי יטען שהשטר מזויף, ורק אחרי קיום שאז יש "נחקרה" ולא שייכת טענת זיוף אומרים מסתמא נמסר בע"מ.

והקשה עליו הרמב"ן ב'מלחמות' דא"כ, כאשר היו עדים שראו את השטר בידי הבעל וא"א לומר שהיא זייפה אותו "ועכשיו יוצא מתח"י האישה, היה צריך להועיל השטר לראיה

בלי עדי-חתימה" כמו"כ בכת"י הבעל, שאנו יודעים שהשטר בא מיד הבעל וכעת הוא ביד האישה, מדוע צריך ג"כ עדי-חתימה?

בפשטות ניתן לומר ברבנו אפרים שבאמת אה"נ בשני ציורים אלו אין צורך בעדי-חתימה ואין באמת בגמרא מקור להצריך בהם עדי-חתימה, והרמב"ן שאל דמכיוון שלא שמענו של"צ בהם, אז מסתמא צריך, אולם רבנו אפרים יסבור של"צ.

אולם הבנה פשוטה זו נסתרת מדברי הרא"ש, דהנה ברא"ש בסוף ס"ז בפרק 'המגרש' מובאת שאלת הראשונים דבגמרא חלקו אם בשלושה גיטין הפסולים מדרבנן תצא אם נישאה בהם, והנה לתוספות ודעימיה שתמיד בעינן ע"מ, הרי כשיש ע"מ הגיטין הללו לא פסולים כלל לר"א וא"כ מתי שייך הציור של ג גיטין, שזו למעשה הייתה ראיית הרי"ף נגד תוספות?

והרא"ש תירץ ואמר שזה נוגע לכל שלושת השטרות **אולם בנוגע לראיה** שאז עדי-חתימה לחוד מהני גם לר"א, "שאנו תולין שכדין נמסר לה", א"כ רואים מהרא"ש שכת"י שהוא אחד משלושת הגיטין שם, חלקו בגמרא, כאשר מחזיקה בו האישה לראיה, אם תצא, ולא מהני לראיה ללא עדי-חתימה ולפיו חוזרת שאלת הרמב"ן, אם אכן קיימת אומדנא של "מסתמא בהכשר נעשה" מדוע צריך עדי-חתימה הרי מסתמא בהכשר נעשה כי אנו רואים בכת"י את חתימת הבעל.

"מסתמא בהכשר נעשה" אומדנא או עדות

תירוץ תוספות משאלת הרמב"ן

צ"ל שה"מסתמא בהכשר נעשה" שכתבו תוספות והראשונים אינו סתם אומדנא, דבאמת א"א להתיר אשת איש על סמך אומדנא בלבד, אלא ששטר עם עדי-חתימה יש בו גם עדות על המסירה, וביאור הדבר עפ"י שיטת הגר"ח שהרחבנו בה לעיל, דגזה"כ דשטרות היא שהשטר מעיד על מה שכתוב בתוך השטר, וכבר הערנו שאף תוספות מסכימים ליסוד הגר"ח. א"כ אף לר"א שע"מ כרתי ישנה הלכה זו שהשטר עצמו מעיד על המסירה (ולעיל ביארנו מדוע לדעת תוספות צריך עדיין עדי מסירה בגט ולא יועיל זה כעדי מסירה כדעת הר"ן).

וא"ת, א"כ מדוע תוספות כתבו סברא של "מסתמא בהכשר נעשה"? הרי זה מטעם פשוט,

שהרי אם יש על השטר שאלות וספקות שמא לא נעשה בהכשר ואינו שטר כלל, נמצא שאין לפנינו שטר כדי שיהיה הלכות שטר שיעיד על הגירושין, (ואמנם לעיל העלינו שדי בכך שהוא שטר ראיה, אך יש לעיין בזה שהרי בא להעיד ע"ע שהוא שטר הכורת ולא רק שטר ראיה) ולכן צריך בתחילה אומדנא שמסתמא בהכשר נעשה ואז ע"י האומדנא אמרינן שיש לפנינו שטר, וכעת השטר מעיד על הגירושין, אך אומדנא לבד איננה מספיקה כדי להוות ראיה על הגירושין, דא"א להתיר אשת איש על סמך אומדנא אלא רק על סמך שטר ורק אם השטר מעיד שהיו גירושין יכולים להתירה.

אם כך לא קשה שאלת הרמב"ן, דאומר הרא"ש שאף שכת"י הוא שטר שמעיד על הגירושין (אף שבשטר של כת"י אין עדים אולם כיוון שיש על השטר דין שטר השטר בעצמו מעיד, וכמו שדייקנו שאף שבגר"ח בהלכות עדות משמע שהעדים שבשטר מעידים ע"י השטר אך בדבריו בהלכות גירושין מדויק שהשטר מעיד ובפשטות לומדים שהשטר מעיד ע"י העדים שבשטר וכך ביארנו את דבריו לעיל כשעסקנו בשיטת הר"ן, אך להנ"ל נאמר שהשטר בעצמו מעיד אע"פ שאין עדים) אך כיוון שמדרבנן פסלו את השטר, אז מדרבנן אין שטר שמעיד על הגירושין ורק יש אומדנא בעלמא וזה לא מספיק להתיר אשה ולכן יש שאלה בגמרא אם תצא.

בזה א"כ מתורצת שאלת הרמב"ן משטר של כת"י, דאמנם צודק הרמב"ן שגם בשטר של כת"י כאשר יוצא מתחת יד האשה יש אומדנא שהבעל מסר לה אותו, אולם לא די בזה לדעת תוספות, ויש צורך בשטר שיעיד על כך ושטר בכת"י פסול מדרבנן.

שאלת הרמב"ן תישאר על רבנו אפרים

אולם באמת י"ל שהרמב"ן ששאל משטר בכת"י שאל על רבנו אפרים וי"ל שדברינו לא יהיו נכונים ברבנו אפרים אלא רק בתוספות, שהרי רבנו אפרים הקשה ע"ע גם משטר שאין בו עדים בכלל, ולכאורה מה הקשה, הרי אינו שטר ואין בו הלכות שטר שיעיד על כך שנמסר? אלא רואים מרבנו אפרים שלא הכסברנו זה ולדידו באמת מהני סתם אומדנא, אולם לתוספות והרא"ש לא קשה שאלה כזו כנ"ל, דנאמר שהם לא למדו בדיוק כרבנו אפרים ולא מהני סתם אומדנא.

לפי יסוד זה שאין זה סתם אומדנא אלא מכוח עדות השטר, נבין דבר נוסף, יוצא לפי הרא"ש שבשלושת הגיטין ההם, אף שניתן לגרש בהם בגלל ע"מ, אולם לעניין ראייה, שם העדי-חתימה נצרכים, השטר יהיה פסול, ויש להבין זאת, הרי פסול שלושת גיטין הוא פסול בגט לגרש בו, זה מה שהמשנה אמרה שפסולים לעשות בהם גירושין, ולמה שיהא בזה פסול לראיה ובאמת בריב"ש בסימן שפה אומר שאין פסול ב"אין בו זמן" על גט שמשמש רק לראיה.

רואים ברא"ש את היסוד שגט שמשמש לראיה ע"י עדי-חתימה שבו, אינו שטר ראייה בפנ"ע אלא זה חלק מעניינו כגט לגרש, זה שטר קניין שמשמש לראיה כיסוד המרדכי (נרחיב בביאורו בע"ה בשיעור כד) שלא ניתן לכתוב שטר ראייה על גירושין, והנה אם היה לומד הרא"ש שהראיה שמביאה האשה כשמחזיקה את הגט על כך שהתגרשה בנויה על אומדנא בעלמא שמסתמא נמסר לה, היה קשה למה לא תועיל האומדנא להתירה, אך לפי מה שביארנו שהעדים שבתוך הגט מעידים על המסירה אז כיוון ששלושה גיטין פסולים א"א להתירה עפ"י העדים שבתוך גט זה.

שאלות נוספות של הרמב"ן מתורצות עפ"י זה

1. הרמב"ן שואל ממקרים בפרק המגרש בדף פז ע"ב שיש שם חיסרון בחתימה ולכן נפסלו, שלפי ר"א שרק ע"מ כרתי אין לפסול את הציורים הנ"ל שכן יש עדי מסירה, וכיוון שפסול החתימות ניכר אין חשש של מזויף מתוכו.

והנה, היה אפשר לומר פשוט שהמשניות לפי ר"מ, אולם גם אם נאמר שהמשניות הללו כר"א ולא כר"מ ניתן לתרץ לפי הרא"ש הנ"ל, שהנפק"מ היא לעניין ראייה וכמו שכתב הרא"ש בנוגע לשלושה שטרות אם תצא, ויל"ע, למה הרמב"ן לא רצה להעמיד כך את המשנה?

אלא, הרמב"ן בספר הזכות הוסיף על שאלתו וכתב "א"כ היאך שנינו פסול דהיינו פסול לגרש בו", רואים מהרמב"ן שמדגיש שלשון "פסול" רק שייך לעניין לגרש בגט, אולם לא סובר ללמוד ש"פסול" לראיה כמו הרא"ש.

מה יסוד מחלוקתם אם שייך לשון "פסול" לעניין ראייה?

אמרנו שלפי הרמב"ן אין את היסוד של הגר"ח, ועדי-חתימה אינם מעידים על עצם מעשה הגירושין בחתימתם, אלא הם ראייה ואומדנא מבחוץ ואין הראיה חלק מהשטר ולכן לא

שייך הלשון שהגט פסול לראיה, אולם לרא"ש ותוספות ביארנו כגר"ח שעדי חתימה הם חלק משטר הגירושין אפילו בנוגע לראיה והשטר מעיד על הגירושין, שייך לשון שהשטר פסול לראיה.

2. עוד הקשה הרמב"ן בספר הזכות שאם רוב לא מהני להוציא ממון כ"ש שחזקה לא מהני, והנה אף אם הרמב"ן לא מוכן לקבל שכיוון שמדובר בחזקה מסברא הרי היא עדיפה מרוב, הרי שעפ"י מה שראינו ברא"ש ותוספות הם ילמדו שאינה אומדנא בעלמא אלא עדות.

3. עוד שואל הרמב"ן על רבנו אפרים, אף אם זה הסתמא דמילתא שהגט נמסר בפני ע"מ, אולם כיצד מהני סתמא מול ערעור הבעל, הרי אפילו לגבי לשמה שזה חשש רחוק כי סתם ספרי גמירי מהני ערעור הבעל, כ"ש כאן שצריך להועיל ערעור, ואיזה תיקון העולם יש?

גם כאן נאמר שלפי תוספות אינו רק סתמא ואומדנא אלא עדות.

